

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15005309>

IQTISODIYOTDA ZAMONAVIY MENEJER BOSHQARUVI

Rajabaliyeva Iroda Alisherovna

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM

“Iqtisodiyot” kafedrası o‘qituvchisi

irodaalisherovna820@gmail.com

Annotatsiya. Zamonaviy menejer boshqaruvi iqtisodiyotda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada zamonaviy menejer boshqaruvining asosiy tamoyillari, strategik rejalashtirish, samaradorlikni oshirish, kadrlar boshqaruvi, innovatsiyalar va axborot texnologiyalarining roli haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: Menejer, Professional, Product, Price, Place, Promotion, Menejer–innovator, diplomat, tadbirkor, miqdoriy yondashuv, tizimli yondashuv, funksional yondashuv, vaziyatli yondashuv.

Аннотация. В экономике важное значение имеет современный менеджерский менеджмент. В данной статье рассматриваются основные принципы современного управленческого менеджмента, стратегического планирования, повышения эффективности, управления персоналом, инноваций и роли информационных технологий.

Ключевые слова: Менеджер, Professional, Product, Price, Place, Promotion, Менеджер-новатор, дипломат, предприниматель, количественный подход, системный подход, функциональный подход, ситуационный подход.

Abstract. Modern manager’s management is important in the economy. This article discusses the main principles of modern managerial management, strategic planning, efficiency improvement, personnel management, innovation and the role of information technology.

Key words: Manager, Professional, Product, Price, Place, Promotion, Manager-innovator, diplomat, entrepreneur, quantitative approach, systematic approach, functional approach, situational approach.

Kirish. Hozirgi vaqtda tez rivojlanishni mo'ljallagan zamonaviy tashkilotlar uchun, innovatsiyani samarali joriy qilish, biznes rentabelligining ko'plab savollarini yechish bilan bog'liq hisoblanadi. Bu sohadagi yutuqlarga erishishning eng qulay yo'li tashkilot rahbarining uzluksiz istiqbolga erishish rejalarini amalga oshirish sharoitlarini ta'minlab berishi hisoblanadi. Ushbu ishlar bilan aynan tashkilot menejeri shug'ullanadi. Zamonaviy menejer deganda biz rahbarni yoki ish boshqaruvchini ko'z oldimizga keltiramiz, ya'ni ular maxsus tayyorgarlik ko'rgan boshqarishning sir-asrorlari, qonun-qoidalarini chuqur biluvchi ko'rsatmalardir. Menejerlar yollanma boshqaruvchilar bo'lib aholining alohida ijtimoiy qatlamini tashkil etadi. Kompaniya firma, korxonalar, bank, moliya muassasalarining ijroiya hokimiyatga ega bo'lgan boshqaruvchi, direktor, rahbar, mudir, ma'muriy boshqaruvchi kabilarning barchasi ham menejerlar deb yuritiladi. Ilm-fan va ishlab chiqarishning innovatsiyaga aylanib borayotgan hozirgi globallashtirish davrida boshqaruvning har qanday turi yoki tipidagi menejerlar, menejer novatorlarga aylanishini zamonamiz talab qilmoqda. Chunki kechagi yangi texnologiya o'z muddatini o'tamasdanoq bugunning eskisi hisoblanmoqda. Boshqaruvda marketing talablarining ham kuchayib borishi tashkilotlarda raqobatning ham kuchayishiga olib kelmoqda. Shu nuqtai-nazardan zamonaviy boshqaruvchiga bo'lgan talab faqat dinamik xususiyatlarga ega bo'lib boradi. Bu yo'nalishda Yevropa davlatlari, AQSH, Xitoy, Kanada, Yaponiya, Malayziya, Janubiy Koreya davlatlari oldinda bormoqda. Menejerlar tashkilotlar va kompaniyalarning samarali ishlashini ta'minlashda muhim rol o'ynaydilar. Ularning boshqaruv usullari va qobiliyatlari tashkilotning muvaffaqiyatli yoki muvaffaqiyatsiz bo'lishiga ta'sir ko'rsatadi.

Muhokama va natijalar. Biz hozirgi xaridorlar va iste'molchilarning yangi mahsulotlar va xizmatlarga bo'lgan talablari ham keskinlashgan, o'zgaruvchan zamonda yashamoqdamiz. Hatto, juda ko'p yillar davomida o'ziga ma'qul bo'lgan, faqat aynan shu tashkilotlarning mahsulotlari va xizmatlariga o'rgangan va xarid qilgan iste'molchilar ham, birinchi navbatda yangi mahsulot va xizmatlarni xarid qilmoqdalar. Bu vaziyatda moddiy va nomoddiy mahsulotlarni ishlab chiqaruvchi

korxonalar rahbari yoki menejerlar albatta o'zlari kutmagan raqobatga duch kelmoqdalar. Hozirgi iqtisodiyotda zamonaviy menejning o'rnini va ahamiyati juda katta. Zamonaviy menejning asosiy jihatlari:

1. **Strategik qarorlar qabul qilish:** Zamonaviy menejerlar tashkilotning uzoq muddatli maqsadlariga erishish uchun strategik qarorlar qabul qilishadi. Ular bozor tendensiyalarini tahlil qilish, raqobatchilarni kuzatish va innovatsion yondashuvlarni qo'llash orqali tashkilotning raqobatbardoshligini oshiradilar.

2. **Resurslarni samarali boshqarish:** Menejerlar tashkilotning resurslarini, jumladan, moliyaviy, insoniy va moddiy resurslarni samarali boshqarish orqali tashkilotning samaradorligini oshiradilar. Bu esa tashkilotning barqaror rivojlanishiga yordam beradi.

3. **Ishchi kuchini boshqarish:** Zamonaviy menejerlar ishchi kuchini boshqarish va motivatsiya qilishda muhim rol o'ynaydilar. Ular jamoa a'zolarining malakasini oshirish, ularni rag'batlantirish va samarali ishlash muhitini yaratish orqali tashkilotning umumiy samaradorligini oshiradilar.

4. **Innovatsiyalarni joriy etish:** Menejerlar yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etish orqali tashkilotning raqobatbardoshligini oshiradilar. Bu esa tashkilotning bozor talablariga moslashuvchanligini ta'minlaydi.

5. **Bozorni tahlil qilish va prognozlash:** Menejerlar bozorni tahlil qilish va kelajakdagi tendensiyalarni prognozlash orqali tashkilotning strategik rejalashtirishini amalga oshiradilar. Bu esa tashkilotning bozor sharoitlariga moslashuvchanligini oshiradi.

Zamonaviy menejerlar iqtisodiyotning turli sohalarida muhim rol o'ynaydilar va tashkilotlarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishida katta ahamiyatga ega.

Menejer novator (yangi g'oyalar, yangi texnologiyalar bilan ishlovchi boshliq, rahbar) bir texnologiyaga va shu texnologiyaning ishlab chiqarish sharoitlariga o'rgangan va bu texnologiyadan ajralgisi kelmagan ishchilarini yangi texnologiyalar tizimiga o'tishning afzalliklari va samaradorligiga ishonitirishning uddasidan chiquvchi, ijodiy fikrlovchi, zamonaviy ilm-fan yutuqlaridan, axborotlaridan yaxshi

xabardor, tashkilotchi va tashabbuskor rahbardir. Menejer va rahbarlik uslubi: Boshqaruv funksiyalarni bajarishda va jamoat ishlab chiqarishda zamonaviy menejer sifatlari.

1. Rahbar diplomat. 2. Rahbar boshqaruvchi. 3. Rahbar murabbiy. 4. Rahbar innovator. 5. Rahbar inson. 6. Rahbar tadbirkor.

Salohiyatli innovatsion menejerning dunyoqarashi va fikrlashi standartsiz, qolipsiz bo'lishi, ular boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish va qabul qilishda hatto kam sonli bo'lsa ham o'zlarining haq ekanligini ilmiy-texnika yutuqlariga, zamonaviy boshqaruv usullariga asoslanib isbotlab beradilar va g'olib bo'ladilar. Novatorlar o'zlarida qat'iy ishonch bo'lishi uchun doimo izlanishda bo'ladilar. Mutaxassisligi yoki ixtisosligidan tashqari Jahon taraqqiyotidagi yangi texnologiyalar bilan tanishib boradi. Menejer novatorlar murakkab muammolarga duch kelishini va bu vaziyatlardan chiqilmasa «chet»da qolib ketishini juda yaxshi anglab olgan. Shuningdek, ular o'zlarining tashkilot yoki korxonada taqdiridagi o'rnini, mavqe'ini ham yaxshi anglab olgan. Zamonaviy menejmentda boshqaruvga turli yondashuv.

1. Tizimli yondashuv-tashkilotning ichki muhitiga (iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy, ijtimoiy, siyosiy), e'tibor beradi.

2. Miqdoriy yondashuv-operatsion tamoyillarga, qaror qabul qilish nazariyasi tamoyillariga e'tibor qaratadi.

3. Funktsional yondashuv-boshqaruvga tashkiliy mexanizmlarni keng oqilona yo'llarini ishlab chiqishda ma'lum funksiyalarni, ya'ni rejalashtirish, tashkillashyirish, nazorat qilish, rahbarlik qilish kabilarni o'z ichiga oladi.

4. Vaziyatli yondashuv-boshqaruvchi obyektining muayyan sharoitdagi ichki va tashqi vaziyatga qarab boshqaruvning ma'qul usuli qo'llaniladi. Shunday qilib, har bir mutaxassisni, zamonaviy menejerni har taraflama baholash va tanlashning quyidagi to'rtta talablari asosida amalga oshirilishi to'g'ri deb topilmoqda:

1. Professional tayyorligi. 2. Psixologik sifatlari. 3. Umumiy madaniy darajalari. 4. Umumiy ilmiy darajalari.

1. Professional tayyorligi. Bu guruhga kiruvchilar uchun asosiy talab bilimlarni egallash hisoblanadi. Menejerning novator bo‘lishligi uchun u o‘rganishi talab qilinadigan fanlarning xili ko‘p. Bu fanlarni marketing elementlariga muvofiqlashgan holatlarda quyidagi guruhlariga bo‘lish mumkin:

1. Product (mahsulot siyosati va mahsulotni ishlab chiqarish) –texnik fanlar, ishlab chiqarish texnologiyasi, huquqshunoslik va korxonaning iqtisodiyoti.

2. Price (baho siyosati va samarali baho tashkillanishining nazorati) –makro va mikroiqtisodiyot, jahon iqtisodiyoti, oliy matematika, statistika, moliyalar va kredit), soliq huquqi, buxgalteriya hisobi.

3. Place (bozor ulushini egallashdagi samaradorligi) –muzokaralarni olib borish texnikasi, merchendayzing.

4. Promotion (sotuv tizimining samaradorligi) –sotsiologiya, psixologiya, nisbiylik nazariyasi va statistika. Albatta, ko‘rsatilgan bu fanlarni mukammallik darajalarida o‘rganish juda murakkab, lekin menejer ularni yetarli darajalarda o‘rganishi va yetishmayotgan bilimlarni o‘rganishni davom etirishi kerak.

2. Psixologik sifatlari. Menejer-innovator do‘stona munosabatlar, ijtimoiy ishonchlilik, optimizm, tabiatsevarlik, muloqotlarda topqirlilik va aqllilik, hissiyot va sezgilarini bildirishda samimiyatlilik kabi jamlagan ijtimoiy-psixologik xususiyatlarga ega bo‘lishi talab qilinadi.

3. Uning ijtimoiy-psixologik yetishganligi quyidagilarda ma’lum bo‘ladi:

1. O‘zining odob-axloqi va bahosini namoyish etishda doimo egiluvchanlik tendentsiyalarini namoyish qilishi.

2. O‘zgaruvchan vaziyatlarni tezlikda anglab olishi;

3. O‘z-o‘zidan yoki ichki sabablar natijasida kelib chiqqan fikr-mulohazalarini rivojlantirishi;

4. Tabiiylik va oddiylik;

5. O‘zini qabul qilishining yuqori darajadaliigi;

6. Odamlar bilan muloqotlarda o‘rinli va egiluvchanlik darajasi yuqoriligi;

7. Ijodga moyilligi; Shuningdek, menejer–innovator stressga barqarorligi va o‘zining fikrlari, mulohazalarini faqat faktlarga asoslanib keltirishi bilan ajralib turishi lozim.

4. Umumiy ilmiy darajasi. Menejer-innovator o‘rganishi va bilishi kerak bo‘lgan muhim va asosiy fanlarning o‘rnini ko‘rib chiqish mumkin. Falsafa sotsiologiya, iqtisodiyot, psixologiya, tarix, statistika, san’at kabi fanlarning menejer uchun qanchalik kerakligi albatta hammaga tushunarli bo‘ladi. Bu fan yordamida menejer ijodga qiziqadi, o‘zining ziyoliligi darajalarini oshiradi.

Xulosa. Keltirilgan ro‘yxatlar menejer o‘rganishi va o‘zlashtirishi kerak bo‘lgan fanlar bilan chegaralanmaydi. U juda ko‘p fanlarni o‘rganib va o‘zlashtirib o‘zining bilimi, madaniyati, komilligi va dunyoqarashlarini doimo kengaytirib borishi lozim.

Zamonaviy menejerga talablar. Vaqt o‘tgan sari tashkilotlar, korxonalarining tiplari va turlari ko‘payib boradi. Shu holatga bog‘liq menejerlar ham oldindagi o‘zgarishlar va yangi talablarga doimo tayyor turishlari kerak. Jahon menejmentining tajribalaridan ma’lumki, professional menejmentni va professional personalni intensiv ravishda tayyorlab borish doimiy o‘zgarib turadigan ichki va tashqi muhit sharoitlarida kompaniyaning yashab qolishini ta’minlaydi. Bu masala O‘zbekiston sharoitida hali to‘ligicha hal qilinmagan. Professional menejerlarni tayyorlamalik har qanday tashkilotning o‘z-o‘zini boshqarish rejimiga va istiqbolli taraqqiyotga o‘tishini sekinlashtiradi. Shuning uchun ham jahonning ko‘p davlatlarida professional menejer oldiga ko‘plab talablarni qo‘yishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Мардас А. Н., Гуляева О. А. Теория менеджмента. —М.: Юрайт. 2024. 294 с.
2. Yo‘ldoshev.N.Q. Menejmentga kirish. Darslik T-2021
3. Zaynutdinov Sh.N. “Menejmentnazariyasi”. Darslik. Iqtisodiyot, 2014.
4. Shoimardonkulovich, Y. D., Kadirovna, S. N., & Javohir, D. (2024). The Green Economy as a Factor of Sustainable Development. *Miasto Przyszłości*, 47, 133-135
5. Sherov, A. U., & Sharapova, N.K. (2022). The impact and importance of natural resources on economic growth.
6. Igamova, S. (2021). The Role Of The State In The Innovative Development Of Industrial Enterprises. *Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz)*, 8(8).